

ÖTƏN ƏSRİN 30-CU İLLƏRİNDƏ GÜNAHSIZ İNSANLARIMIZIN REPRESSİYA OLUNMASI TARİXİMİZİN ƏN AĞRILI SƏHİFƏLƏRİNDƏNDİR

Ağaməhmud SƏMƏDOV,
"Yer və insan" jurnalının
redaktoru

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Kəndimizə qayıdandan bir müddət sonra atam Ağsunun Kalva kəndində yaşayan bibimgilə bir neçə il əvvəl əlacsızlıqdan müvəqqəti əmanət kimi saxlamağa verdiyimiz heyvanları (camış və 2 balası) qaytarmaq üçün gedəndə "İndi yox, sonra verərik" demişdilər. Bir neçə dəfə gedib-gələndən sonra bəlli olmuşdu ki, bizə heç nə qaytarmaq niyyətləri yoxdur. O zaman bu xəbər bizim ailə üçün yeni bir repressiya kimi ağır hadisə oldu! Anamın böyük ürəyi, müdriqliyi sayəsində atam da tezliklə təsəlli tapdı, bu böyük maddi və mənəvi itki ilə də razılaşmalı oldu. Amma, Allah özü şərikdir ki, o zaman bizim ailəyə öz halal malmızın qaytarılması necə zəruri idi...İllər ötəndən sonra barışqı təklif olunanda yenə anam atamı bacısı ilə barışığa razı saldı. Allaha bütün qəlbi ilə bağlı olan anam deyirdi ki, "Bu gün biz barışsaq da o cür ağır vəziyyətdə bizim haqqımızı yeyənlər qıyamətdə Allah qarşısında bunun cavabdehi olacaqlar." Yadıma məşhur Sovet yazıçısı Vasili Aksyonovun anası, Kazan Universitetində dosent-tarix müəllimi işləyən Yevgeniya Semyonova Ginzburqun xatirələrindən bir epizod düşür.

"Ərim Tatarstan Muxtar Respublikasının rəhbərlərindən biri idi. Onu 1937-ci ildə həbs edəndən az sonra mənə də həbs etdilər. Tez-tez müstəntiqin yanına sorğu-suala aparırdılar mənə. Həbsxananın yeməklərinə adət etmədiyim üçün çox əziyyət çəkirdim, ac qalırdım. Bir gün gənc müstəntiq mənə səhər növbəti danışığa çağıraraq zaman onun qarşısındakı stolun üstündə boşqabda yaxşıca qızardılmış ətirli piroşkilər gördüm. Müstəntiq ani olaraq bunu hiss etdi. "Əyər Siz mənə kömək etməklə hər şeyi boynunuza alıb, sənədi imzalasınız bu piroşkilərə qonaq ola bilərsiniz" dedi. Mən imtina etdim. Nəhayət ki, NKVD üçlüyünün qərarı ilə mənə iş kəşib Sibire göndərdilər. Üstündən 3-4 il ötəndən sonra mənə dedilər ki, düşürgəyə yeni adam gəlib səni soruşur. Aydın oldu ki, mənə Kazanda piraşki yeyə-yeyə sorğu-

suala tutan müstəntiq də həbs olunub bizim həbsxanaya gətiriləndə o "Burada Kazandan kimsə varmı?" soruşanda mənə barəmdə demişdilər. Mən yeməxanada nahar yeməyimi yemədim və xahiş etdim ki, payımı ona versinlər".

...Atam Azərbaycana qayıdandan az sonra ondan "Mircəfər Bağırovun məhkəməsinə şahid qismində iştirak etmək istəyordunuzmu?" soruşulanda "Mən o prosesdə iştirak edə bilmərəm" deməklə imtina etmişdi. Atam sürgündən qayıdıb bəraət alandan sonra 4 uşağı anadan olmuşdu-2 qardaş və 3 bacı olmuşduq ailədə. İlk vaxtlar atam traktorcu, sonra kolxozçu, sovxoz yaradılandan sonra isə pensiyaya çıxana qədər sovxozda sırası işçi olmuşdu. O az danışan idi. Sibirin müxtəlif yerlərində saxlanıldığı həbsxanalarından danışmağı sevməzdi. Zəhmətkeş idi. Atamın ən çox zəhləsi gedən şey haqsızlıq və ədalətsizlik idi. Çünki bunların "dadını" artıqlaması ilə həm cəhənnəm qoxulu Stalin həbs düşərgələrində və həm də doğma diyarda görmüşdü. "Bütün vaxtsız ölümlərin kökündə haqsızlıq durur" deyirdi. Uzun illər boyu vətəndən, doğma və əziz insanlardan uzaqlarda, dözülməz şəraitdə saxlanılması təsirsiz keçməmişdi - səhhətində ciddi problemlər yaranmışdı, atamın.

Kənddə bir çox qadınların, hətta bəzi yaşlıların belə hörmətlə "Əzizə bacı" çağırırdılar anam, atamın sağlamlığının qorunması üçün əlindən gələni edər, həmişə onu səbri olmağa çağırırdı. Bu qayğıkeçlik ənənəsi ailədə uşaqlara da keçmişdi. Böyükdən kiçiyədək hamı atamın sağlamlığı üçün narahat olardı. Atam vaxt tapanda kitab oxumağı xoşlayardı. Azərbaycanda işlədilər, ərəb, latın və kiril əlifbalı ilə yaxşı oxuyur və yazırdı. Həm də sakit-cə musiqiyə qulaq asmağı çox sevirdi. Sevdiyi musiqi muğamlar və Şirvan aşılıqlarının ifası idi. Rus xalq mahnılarını da xoşlayardı. Məşhur rus müğənnisi Lidiya Ruslanovanın ifasını radiodan eşidəndə kövrələr, gözü yaşardı. Həqiqətən L.Ruslanovanın nadir səsi var idi. Kiçik yaşlarından hər iki valideynlərini itirərək ağar həyat keçirən, Tanrının verdiyi səs və istedadla o gənc ikən parlamaşdı, böyük tirajla qrammofon valları buraxılmış, fəxri adlar və təltiflərə layiq görülmüşdü. Əri Sovet İttifaqı Qəhrəmanı general-leytenant Vladimir Kryukov 1948-ci ildə həbs olunandan 1 il sonra L.Ruslanova da guya ki, "antisovet təbliğata görə" həbs edilərək 10 il müddətinə azadlıqdan məhrum olunmuş və bütün fəxri adları geri alınmışdı. Atam deyirdi ki, bu böyük müğənni kədərli oxuyanda hamımız kövrələrdik. İmkan olanda xəlvətə böyük məmnuniyyətlə onun ifasını dinləyirdik. Stalinin ölümündən azacıq sonra L.Ruslanovanın bütün fəxri adları özünə qaytarılmış və qadağa da ləğv olunmuşdu.

...Qədir əfəndinin kökündən olan

bizim nəslimizin bütün bəlaləri 1902-ci il Şamaxı zəlzələsi və 1918-ci ildə baş vermiş erməni vəhşiliklərindən sonra ata-baba yurdumuz, neçə-neçə nəsillər əcdadlarımızın nəşi uyuyan Şamaxının Yeddigünbəz qəbiristanlığından ayrı düşüb kəndlərə səpələndikdən sonra, 11-ci Sovet ordusunun 1920-ci ilin 28 aprelində Bakıya ayaq basması ilə baş vermişdi. Anam tərəf (dayılarımgil) böyük məhrumiyyətlərdən sonra da olsa bu xətanı aradan qaldıra bildilər- Şamaxıya qayıtdılar, atam isə Şamaxıya qayıtmağa cəhd etsə də bu baş tutmadı. Hazırda artıq qardaş-bacılarım bir vaxt babamın insanlarını bir olan qadın Tanrıma ibadətə çağırdığı qədim Çuxanlı kəndində yurd-yuva salmışlar...

Ömrünün son illərində atam tez-tez xəstələnər, arabir yataqda olardı. Yaradanımızın mərhəməti, anamın cəsarəti, böyük ürəyi və titanik zəhməti sayəsində atam 90 il ömür sürdü - 1999-cu il noyabrın 17-də bu günahkar dünyanı əbədi olaraq tərk etdi. Atamın ömrünün son zamanlarında anam dedi "Allaha dua edirəm ki, mənə kiçik bir şans versin ki, Kişini layiqincə özümlə yola salım, heç kimin ümidinə qalmasın." Elə də oldu. Atamın dəfnindən sonra anam "Min şükür Onun Birliyinə, dilayimə eşitdi. Rahat oldum. Mənim daha bəsimdir" dedi. Sanki o Tanrı önündə atama olan insanlıq, səmimiyyət borcunun bitdiyini işarə edirdi. Övladlarının, qız-gəlinlərin səyinə baxmayaraq günü-gündən solmağa başladı. Atamın vəfatının 40-i bitəndən sonra bəlli oldu ki, anam ağır xəstədir. 3 ay sonra isə anam da gözlerini əbədi yumdu.

Atamın yas məclisini qonşu Sündü kəndindən olan molla Səbzalı kişi aparırdı. O, həm də atamla eyni vaxtda, eyni həbs düşərgəsində olmuşdu. Söhbət edirdi ki, Sibirdə biz hər gün meşə qırmağa aparırdıq. Mən çox çətinlik çəkirdim. Bir də gördürdüm ki, Məhəmmədrza gəldi "Ver görüm sənə baltanı necə kəsir". Baltanı alıb ustalıqla ağacı yıxandan sonra, "sənə baltanı yaxşı kəsir" deyib öz işinə qayıdırdı. Və bu tez-tez təkrar olunardı. Bir dəfə də olsun o mənə kömək etdiyini dilinə gətirməzdi. Dünyanın o başında mən ondan bu yaxşılığı görmüşdüm. O uşaqlıqdan qazandığı ədəb - ərkanı belə ağır, dözülməz şəraitdə də heç kimin qəlbinə dəymədən nümayiş etdirirdi. Bu səmimi etiraf atamın övladları üçün çox böyük hədiyyə və təsəlli idi.

Ulu Yaradan hər bir insanı azad yaratmışdı. Azadlıq bəşəriyyətin əsrlər boyu arzuladığı, uğrunda mübarizə apardığı ali nemətdir. Fərdi azadlığı ali xeyir kimi səciyyələndirən ingilis filosofu Con Stüart hələ XIX əsrdə insan azadlığı haqqında deyirdi: "İnsan canlılar aləminin daim tərəqqiyə can atan yeganə növüdür və fikir azadlığı olmadan tərəqqi mümkün ola bilməz". Alim əsarəti, köləliyi azadlığın düşməni hesab edirdi.

...Sonda yenə də insan həyatının

mənası barədə söhbətimi davam etdirirəm.

Biz insanlar bütün həyat yolumuz boyu varlığımızın mənasını axtarıyıq. Kimlər üçün həyatın dəyəri varlı olmaqda, uğurda, kimlər üçün isə mənəvi inkişafda, harmoniyada və sülhə ola bilər. Bununla birlikdə, hansı dəyərlərə daha çox əhəmiyyət verməyimizdən asılı olmayaraq, həyatda həqiqətən dəyərlili olan tək şey elə İnsan Həyatın özüdür. Axtır, onsuz başqa bir məqsədə çatmaq mümkün deyil. Həyat gözəl və o qədər də çox olmayan anları, sağlamlığı və xəstəlikləri, uğurları və uğursuzluqları olan bir dəyərdir. Həyat bizə bir dəfə verilir və Allahın bu hədiyyəsinin hər anı hörmət, minnətdarlıq və davamlı inkişafa dəyərdir. Həyatın dəyərini necə qiymətləndirmək olar? Onu əldən verməmək üçün yaşamağı necə öyrənmək olar? Ən asan və təsirlili yol, həyatın hər gününü və hər anını qiymətləndirməyi öyrənməkdir. İndiki vaxtda yaşamaq, hər andan zövq almaq və həyatın gözəlliyini sevinc və sevgi xəzinəsi kimi görməkdir. İnsan tək keçmişdə yaşamaq, həm də gələcək haqqında çox düşünməməlidir. İstəkləri xatırlamaq olar, ancaq gələcəyi onlar üzərində qurmaq lazımdır.

Sovet İttifaqının mövcudluğu dövründə bizim xalqın başına gətirilənləri; Ermənistanın xeyrinə torpaq itirməyimizi, yüz minlərlə həmvətənimizin tarixi torpaqlarından deportasiya olunmasını, on seçmə insanlarımızın repressiyaya uğramasını və bu zaman 100 mindən artıq insanın öldürülməsini, Xacalı vəhşiliklərini, 20 Yanvar qırğını və b. hadisələri və onların törədilmə səbəblərini unutmamalıyıq.

Başlanğıcda Alman filosofu Karl Yaspersdən misal gətirmişdim "...Biz keçmişin dəhşətlərini unutmamağa imkan verməməliyik..."

Yazıçı Volter isə yazırdı: "Keçmişə bilməyən adam, nə indini, nə gələcəyi, nə də özünü bilmir."

Yazını atamın yuxarıda qeyd etdiyim sözləri ilə bitirmək istəyirəm:

"Ancaq bir dəfə də olsa itkinin ağrısını, yaxın və əziz insanların alçaldılmasının ağrısının xatırlanmasını uşaqlarımıza və nəvələrimizə ötürməliyik ki, belə bir şey Vətənimizdə bir daha təkrarlanmasın. Öz həyatlarını xilas etmək və rifahını təmin etmək məqsədilə heç bir günahı olmayan insanları - qonşularını, tanışlarını, hətta qohumlarını güdazə verən insanları lənətləməliyik ki, bir daha bizim cəmiyyətimizdə belə insanlar yetişməsinlər." Unutmamalıyıq ki, İnsan Həyatı ən dəyərli Tanrı Vergisidir. Və Tanrının bizə verdiyi bu dəyəərə hər zaman hörmətlə yanaşmalıyıq.

Hər bir Azərbaycan vətəndaşının məqsədi və amalı Azərbaycanımızda vicdanla xidmət, onun təhlükəsizliyi və xoşbəxt gələcəyi naminə bütün bacarığını sərf etməsi olmalıdır.